

28. ▶ DERKOVITS GYULA (1894-1934)

Önarckép, 1926

Olaj, vászon, 48x40 cm
Jelezve jobbra fent: Derkovits

Kezdő ár: 5 000 000 Ft / 16 129 EUR
Becsérték: 8 000 000 – 10 000 000 Ft
Estimated value: 25 806 – 32 258 EUR

OEUVRE-JEGYZÉK: 353.

- ▶ In.: Körner Éva: Derkovits Gyula (második, átdolgozott kiadás). Corvina Kiadó, Budapest, 1971.

PROVENIENCIA

- ▶ korábban a Dévényi-gyűjteményben

FELTEHETŐEN KIÁLLÍTVA:

- ▶ Nemzeti Szalon, Képzőművészek Új Társasága (KUT) III. kiállítása, 1926. március-április, katalógus: 69.

KIÁLLÍTVA:

- ▶ Szombathely szülőtte, Derkovits Gyula a magyar festészet nagy forradalmárának emlékkiállítása. Szombathely, 1948. február, katalógus: 24.
- ▶ Derkovits Gyula kiállítása. Országos Szépművészeti Múzeum, Budapest, 1954. katalógus: 31.
- ▶ Derkovits Gyula emlékkiállítása. Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 1965. katalógus: 32.
- ▶ Dévényi Iván műgyűjteménye. Múzeumi Képtár, Győr, 1977. katalógus: szám nélkül
- ▶ Művészet a művészetben. Dél-Balaton Kulturális Központ, Siófok, 1979. augusztus 7. – szeptember 7. katalógus: szám nélkül
- ▶ Derkovits Gyula emlékkiállítása. Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 1979. szeptember–november, katalógus: 39.
- ▶ Az esztergomi Dévényi-gyűjtemény kiállítása. Balassa Bálint Múzeum, Esztergom, 1983. katalógus: 107.
- ▶ 20. századi magyar művészet Dévényi Iván gyűjteményéből. Kassák Emlékmúzeum és Archivum, Budapest, 1993. október 9. – december 5. katalógus: 46.
- ▶ Fej-Fej Mellett. Kieselbach Galéria, Budapest, 2002. június 4 - 11. katalógus nélkül
- ▶ Művész-portrék. Home Galéria, Budapest, 2004. katalógus: szám nélkül
- ▶ Derkovits: a művész és kora. Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 2014. katalógus: 34.

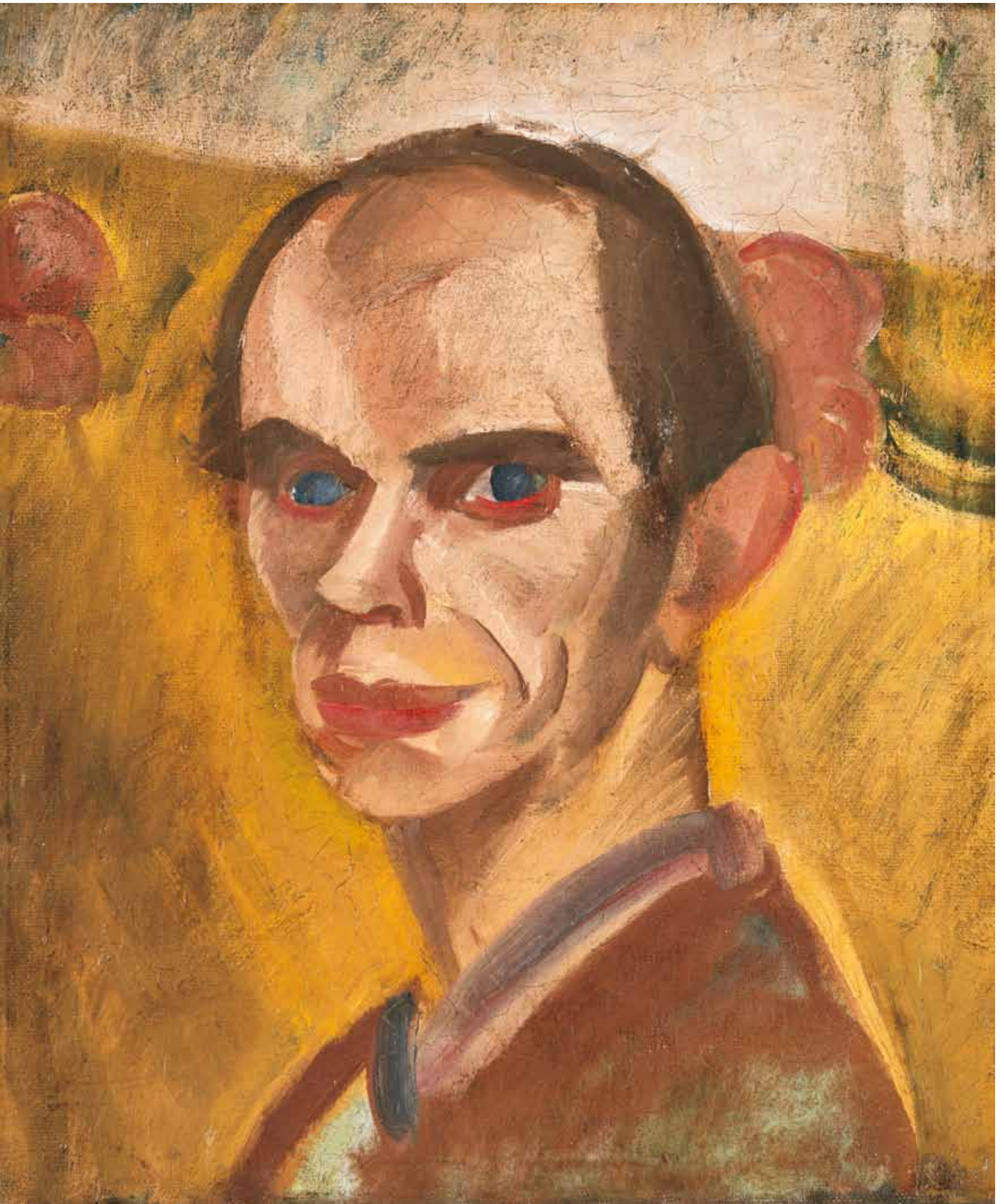
KIÁLLÍTVA ÉS REPRODUKÁLVA:

- ▶ A Dévényi-gyűjtemény. Mű-Terem Galéria, Budapest, 2006. október, katalógus: 64.

REPRODUKÁLVA:

- ▶ Körner Éva: Derkovits Gyula. Corvina Kiadó, Budapest, 1968. 138. oldal, katalógus: 353.
- ▶ Körner Éva: Derkovits Gyula (második, átdolgozott kiadás). Corvina Kiadó, Budapest, 1971. 204. kép.
- ▶ Dévényi Iván műgyűjteménye. Múzeumi Képtár, Győr, 1977. (szám nélkül)
- ▶ Dévényi Iván műgyűjteménye. Balassa Bálint Múzeum, Esztergom, 1983. 14. kép.
- ▶ 20. századi magyar művészet Dévényi Iván gyűjteményéből. Kassák Emlékmúzeum, Budapest, 1993. 11. kép.
- ▶ Modern magyar festészet 1919-1964. Szerk: Kieselbach Tamás, Kieselbach Galéria, Budapest, 2004. katalógus: 383.
- ▶ Molnos Péter, Derkovits: szemben a világgal. Kieselbach Galéria, Budapest, 2008. 38. kép.
- ▶ Derkovits. A művész és kora. Szerk.: Bakos Katalin - Zwickl András, Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 2014. 34. kép

Derkovits Gyula a magyar modernista festészet egyik legösszetettebb életművét alkotta meg azáltal, hogy értelmezési keretként az autodidakta munkás-festő toposza és az európai archaikus és modern festészeti hagyományban jártas, mi több: abba beágyazott öntudatos alkotó képe egyaránt elfogadható.¹ Különösen érvényes ez a megállapítás festészetének arra a rövid időszakára, amely formailag és tartalmilag is párhuzamba állítható a kortárs német festészetben érzékelhető kései expresszionista és korai „újtárgyas” (*neusachlich*) tendenciákkal. Derkovits első, a világháború borzalmi elől az árkádiai motívumok világába menekülő festői korszakát 1923-ban, ideiglenes Bécsbe költözésével éles váltás követte.

1925-ben a bécsi Weihburg galériában, majd pár hónappal később Budapesten, a Mentor könyvkereskedésben mutatta be újabb festményeit. Témájuk kettős volt: egyrészt nagy számban szerepeltek a személyes tragédiák (testvérei elvesztése) által is inspirált halottsiratás-kompozíciók és a világháború traumájával számoló menekülőket ábrázoló, drámai erejű festményei; másrészt itt jelent meg elsőként Derkovits „szociális” tematikája, azaz a munkások életéből vett zsáner-jelenetek dramatikus bemutatása (ekkor még expresszív, dinamikus köntösben). A bécsi kiállítás kapcsán Lesznai Anna foglalta össze Derkovits expresszionizmusának krédóját. Festményei „aktuális problémákat örök értékek biztos alapján átélő, tehát mai és általános érvényességű emberről beszélnek”.²

Derkovits 1926-ban visszaköltözött Budapestre, ahol ezekben az években jelentős sikereket ért el. Ahogyan azt Molnos Péter kutatásai alapján tudjuk, a festő 1926–1927-ben egy csapásra a magyar festészet élvonalába került. Kiállításokon szerepelt, elnyerte a KUT első ízben kiosztott művészeti díját, festményei közül pedig nemcsak jelentős magángyűjtők, de Petrovics Elek, a Szépművészeti Múzeum igazgatója is vásárolt.³ Az Ernst Múzeum egyik csoportos kiállításának katalógusába írt rövid önértelmező esszéjében Derkovits az öntudatos, elhivatott és professzionális festőművész biztonságával fogalmazta meg programját: „képet festeni annyit tesz, mint egy síkon, tehát két dimenzióban tiszta festészeti elemekkel, vonallal és színsíkokkal, a síkot [...] tiszteletben tartani”.⁴

Derkovits számára az önarckép egész életművében fontos műfaj volt, számos portrét készített magáról életének különböző szakaszaiban. Első, arkádikus korszakában gyakorta megfestette önarcképét különböző „pózokat” felvéve – hol papi, hol krisztusi jegyeket visel magán, a legtöbbször csak az arca koncentráció, teljes frontalításban megfestett önarcképein. A bécsi emigrációjában nem készült önarcképe, a témát Derkovits jelentős sikerei, 1925–1926-os kiállításainak időszakában elevenítette ismét fel: ekkor két expresszionista önarcképet festett, amelyek között azonban fontos eltérések figyelhetők meg. 1925-ben festett önarcképén a festészet attribútumával (ecsettel) a kezében látható, vörösesbarna kabátban, kissé görnyedt, elmélyülten koncentráció pózban tekint a nézőre. A festményen a barna és a kék árnyalatai dominálnak, hasonlóan a Bécsben festett expresszionista menekülés-képekhez.

1926-os Önarcképén Derkovits egészen másként jelenik meg. Semmilyen attribútum vagy azonosítható háttérelem nem utal kilétére, a képteret a nézőre vállá mögül, háromnegyed profilban visszatekintő művész portréja uralja. A képen nyoma sincs a bécsi képekre jellemző földszíneknek: a széles ecsetvonásokkal megfestett lendületes képet a vitalitást hangsúlyozó tiszta, erőteljes színek uralják. „Vérbeli expresszionista festő” – jellemezte Mihályfi Ernő az 1926 körüli Derkovitsot – „akinek formáiban és színeiben mély tüzek égnek, lázas belső feszültség vetődik ki minden képe síkjára”.⁵ Derkovits expresszionizmusának – Körner Éva értelmezése szerint – legfontosabb jellemzői az irreális, „belülről világító” színek, a formák alárendelése a művész érzésvilágának, valamint a „felülnézeti kompozíció”, amelynek köszönhetően a festmény fő motívuma kiemelkedik reális összefüggéseinek rendszeréből.⁶ Mindezek a kritériumok érvényesülnek az 1926-os Önarcképen, amely azonban nem a prófétát, nem öntudatos művészt, hanem Derkovitsot, az embert állítja középpontba. A beesett csontos arc, a magas homlok, a mélyen ülő, égő kék szemek, kiegészítve a kép felfokozott, vörös-sárga kontrasztra épülő színhatásaival zaklatott, nyugtalan hangulatot kölcsönöznek az önarcképnek. A festmény mégis egy eltökélt, magabiztos ember arcát láttatja.

Érdemes összevetni Derkovits Önarcképét az 1920-as évek végén készült portréfotójával: szinte ugyanezt a belső tüzet és külső megviseltséget tapasztaljuk. A dacos eltökéltség Derkovits életének második szakaszában, szociális tematikájának 1928 utáni felerősödését követően még hangsúlyosabban jelentkezett önarcképein. 1931-es kilakoltatását követően Escher Károly által készített portréfotóján azonban már mintha nem is ugyanazt az embert látnánk. **Derkovits eltökélt, azonban szakmai attribútumoktól mentes önábrázolásának az európai expresszionista festészetben találjuk több analógiáját is: Van Gogh és Chagall mellett a német expresszionisták: a Die Brücke művészei (Emil Nolde és Erich Heckel), Oskar Kokoschka, vagy a kiemelkedő újítárgyias festő, Otto Dix munkásságában. Ezen művészek alkotásait – többek között – a Bécsben 1924 őszén szervezett nagyszabású nemzetközi kortárs festészeti kiállításon, vagy a Hagenbund több kiállításán is láthatta Derkovits.**⁷

Szeredi Merse Pál

1. Derkovits Gyula, 1920-as évek második fele
2. Derkovits Gyula: Hunyorító önarckép, 1930 Magyar Nemzeti Galéria, Budapest
3. Derkovits Gyula: Önarckép pipával, 1926 Magyar Nemzeti Galéria, Budapest
4. Emil Nolde: Önarckép, 1912 magántulajdon
5. Oskar Kokoschka: Önarckép, 1913 Museum of Modern Art, New York
6. Otto Dix: Önarckép katonaként, 1914 Galerie Municipale, Stuttgart
7. Erich Heckel: Önarckép, 1919 magántulajdon
8. Marc Chagall: Önarckép, 1925 magántulajdon
9. Derkovits Gyula, 1931 Fotó: Eschler Károly

1	2	3
4	5	6
7	8	9

JEGYZETEK:

- 1 Előbbihez lásd Derkovits befogadás- és hatástörténetét Körner Éva monográfiájának megjelenéséig (1968), utóbbihoz pedig a Magyar Nemzeti Galéria 2014-ben megrendezett kontextualizáló életmű-kiállítását: Bakos Katalin – Zwickl András (szerk.), Derkovits: a művész és kora. Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 2014.
- 2 Lesznai Anna: Derkovits Gyula kiállítása. Testvér, 1925/3. 91–92, közli Tímár Árpád, Enigma, 2013. 74. kép, 93–94.
- 3 Molnos Péter: Siker és pénz Derkovits Gyula életében. In: Bakos Katalin – Zwickl András (szerk.), Derkovits: a művész és kora. Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 2014. 92–95.
- 4 Az Ernst-Múzeum XCI. csoportkiállítása (Derkovits Gyula, Molnár C. Pál, Rauscher György, Simon György János, Cselényi Walleshausen Zsigmond festőművészek és Kósa Mária szobrászművész kiállítás). Ernst Múzeum, Budapest, 1927. 7.
- 5 Mihályfi Ernő, Két kiállítás, Magyarország. 1929. október 6. 2, közli: Tímár Árpád, Enigma, 2013. 74. kép, 108.
- 6 Körner Éva, Derkovits Gyula (második, átdolgozott kiadás). Corvina Kiadó, Budapest, 1971. 111.
- 7 Bajkay Éva, A művész identitáskeresése Bécsben. In: Bakos Katalin – Zwickl András (szerk.): Derkovits: a művész és kora. Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 2014. 62–75.

